

ARCHÉ - reinterpretovaná

Klasický, velmi starý výměr ARCHÉ najdeme již u Anaximandra: ARCHÉ je to, z čeho vše vychází a do čeho opět zaniká. Evidentně není tedy žádnou z „věcí“, neboť věci vznikají a zanikají, přičemž ARCHÉ je předpokladem možnosti vznikání i zanikání. Velmi podobný „výměr“ podává také Sofoklés, když nechá svého Aianta vyslovit se o tom, co „rodí“ (FYEI) vše skryté, nechá, aby se to vyjevilo, a pak to opět skrývá; Sofoklés však nemluví o ARCHÉ, nýbrž o „čase“ (nezměrném atd.) Anaximandros žil přibližně 611–546 př.Kr., Sofoklés 496–406 př.Kr. Jistě není pochyb o tom, že vznik a zánik se neobejde bez času: vznik i zánik jsou charakterizovány svou časovostí. Miléťané chápali ARCHÉ jako oživenou (Aristotelés jim to vytýká a ironicky je nazývá „hylozoisty“, což je ovšem chyba – byli to „archozoisti“, o HYLÉ začal přemýšlet až Aristoterés). Měli zřejmě za to, že ARCHÉ musí být rovněž „počátkem“ a „zdrojem“ života, neboť také život vzniká z ARCHÉ a opět do ní zaniká. Myšlenka, že by život mohl vzniknout až druhotně z čehosi neživého, co samo vzniklo z ARCHÉ, jim byla zcela cizí, a nacházíme ji teprve u Aristotela. Ještě Platón nechá Timaia vedle nehybného – a tedy i neživého! – světa věčných idejí a vedle ještě nezformovaného, ale rovněž věčného „toku“ zavést do výkladu (o trojím typu ARCHAI) živého prabožského řemeslníka, totiž demiurga, který rovněž nevznikl a nezanikne. Inspirací pro toto Aristotelovo kompromisní řešení, jímž je „život“ redukován na jednu z forem „pohybu“, jsou jistě Eleaté a pak autoři dalších kompromisů, zejména pak atomisté. Jde však o principiální rozhodnutí: je svět vcelku, tj. veškerenstvo, pro život domovem – anebo je to životu cizí, mrtvé „prostředí“, v němž za určitých příznivých okolností může život vzniknout? Pokud bychom chtěli držet tezi, že život je ve vesmíru doma, musíme se pokusit o reinterpretaci toho, čemu nejstarší filosofové říkali ARCHÉ. Toho ovšem nemůžeme principiálně, radikálně dosáhnout leč tím, že zásadně odlišíme „živoucnost“ ARCHÉ samy od života živých bytostí. Život veškerých živých bytostí je odpovědí na „živoucnost“ samotné ARCHÉ, která je nepředmětnou, ale mocnou výzvou pro všechny organismy (a možná i pro celou sféru „předživého“ – ba jistě také pro ni).

(Písek, 030823-1.)